

DE
FEBRE PUERPERALI

DISSERTATIO INAUGURALIS,

QUAM

CONSENSU ET AUCTORITATE AMPLISSIMI
MEDICORUM ORDINIS

IN

UNIVERSITATE CAESAREA LITERARUM
DORPATENSI,

UT GRADUM

DOCTORIS MEDICINAE

RITE ADIPISCATUR

LOCO CONSUETO PUBLICE DEFENDET

AUCTOR

NICANORUS SCANDOWSKY,

VLADIMIRIENSIS.

DORPATI LIVONORUM,

TYPIS J. C. SCHÜNMANNI, TYPOGRAPHI ACADEMICI,

MDGCCXXXII.

I m p r i m a t u r

haec dissertatio ea conditione, ut quinque exemplaria
collegio ad libros explorandos constituto tradantur.

Dorpati die xxvii. Iunii mdcccxlii.

Dr. Sahmen.

h. t. Decanus.

Denominationes morbi.

Morbum, de quo nunc agimus, pro varia
mali hujus considerandi ratione, variis no-
minibus insigniunt. Appellatur enim nunc fe-
bris lactea maligna (1); nunc febris putrida
maligna puerperarum (2); nunc febris humora-
lis nervosa (3); nunc febris miliaris complica-
ta (4); nunc febris puerperalis intermittens per-
niciosa (5); nunc peritonitis puerperalis (6);
nunc febris puerperarum (7). Usitatissimum ta-
men nomen, quo teste cel. Hulmio, primo eun-
dem insignivit Eduardus Strohtherus (8), est
febris puerperalis.

Supervacaneum esset, omnes hic auctores,
qui de hoc morbo scripsere, in medium pro-
ferre. Nam inde ab Hippocratis aevo ad re-
centiora usque tempora permulti hac in re in-
vestiganda operam atque industriam colloca-
runt.

Complures, praesertim recentiores auctores,
febrem puerperalem morbum proprii generis

D16759

esse negant, et quisque sui ingenii modulo rem metiens peculiarem de ea opinionem proferit. Alii febrem puerperalem pro peculiari specie febrium non habent (9); Alii eam vel apud virgines, imo mares se vidisse contendunt (10); alii febrem puerperalem, ut febrem quamcunque aliam, modificatam solum a puerperio considerant etc. Cum vero mihi longe alia sententia sit, res, quibus hujus morbi indoles propria comprobatur, silentio haud praetereundas, puto. Missis iis, quae fusius in Symptomatologia tractabimus, hic tantummodo mentionem faciamus secretionis lactis turbatae in uberibus puerperae flaccidis, suppressionis lochiorum et transpirationis, acutissimae topicae affectionis peculiari materiae lacteae deponentiae proclivitate stipatae etc. Notari tamen debet, ad morbum cognoscendum, ejusque, tum sedem, tum naturam atque formam explorandam non unum, neque singula symptomata sufficere; quippe, quae a morbis maxime diversis proficisci possunt: sed omnia simul esse consideranda seduloque examinanda; nam conjuncta demum, quid intus mutatum, vel corruptum fuerit, ostendent (11).

De febris puerperalis causa proxima.

Neminem fugit, cum cujuslibet morbi, tum inprimis nostri causam proximam indagare, rem perquam arduam esse (12). Complures medici, cum veteres, tum recentiores in perscrutanda febris puerperalis causa proxima desudarunt,

et diversissimas de natura ipsius sententias in medium protulerunt, quas singulas enumerare limites hujus libelli non permittunt. Ceterum paucissimae earum rei satisfaciunt.

Rectissime cel. Sieboldus (13), non nisi ex accurata physiologici, quo gravida, nec non puerpera versatur, status disquisitione, veram febris puerperalis indolem erui posse, dicit. Hinc breviter exponere studebimus, quae ad gravidarum puerperarumque statum physiologicum spectant, ut opinio de febris puerperalis natura, a nobis proponenda, certo fundamento nitatur.

Conceptio, nutritio et evolutio alterius individui in utero materno in sexu sequiori maxime peculiarem periodum constituunt. Foecundatione enim magnus, novus stimulus utero infertur, quo systema mulieris genitale valde irritabile redditur. Existente autem isto potenti stimulo, fit uberrimus humorum ad uterum adfluxus, lymphae nempe plasticae; qua sexus aequior in genere praevalere videtur. Adfluentibus humoribus nutritiis vitalitas exaltata, tum totius systematis genitalis, tum inprimis uteri oriatur, necesse est. Quo fit, ut vis reproductiva quoque in illo increscat. Formantur enim nova vasa, nascuntur membranae et prodeunt novae substantiae solidae, fluidae, quibus embryo utero inclusus partim custodiitur, partim nutritur. Ipsius uteri moles crescit inque suo ambitu in dies adaugetur (14). Tubae fallopianae, ligamenta rotunda lataque uterum aemulantur (15). Hinc graviditatis tempore fere nullum organon in corpore femineo extat, quod

tam magna energia, tamque validis viribus formatricibus, quales tunc uterus possidet, praeditum sit. Sed vitalitate et plasticitate in intimis corporis partibus adauctis in ejus circumferentia ipso antagonismo, virium vitalium actio diminuat et humores regrediantur, necesse est. Unde cutis, extimum, commune humani corporis involucrum, graviditatis periodo in statu magis passivo versari, videtur (16).

Sed ex crescente uteri mole, ejusque ascensu nova incommoda, eaque mechanica prodire debent, quibus praecipue imi ventris viscera subjiciuntur. Totus fere tractus intestinorum angustius in spatium compellitur vasaque majora, praesertim venosa, quae ad systema venae portarum pertinent, premuntur. Motus peristalticus impeditur, mictus difficilis redditur, alvus supprimitur, sordes primarum viarum accumulantur et non sine damno intus stagnant.

Non minoribus periculis ob eandem causam thoracis organa subjiciuntur; pulmones enim comprimuntur, vasa eorum angustantur; quapropter gravidarum respiratio haud facile progreditur, sanguinis liber circuitus impeditur, ejusque oxydatio turbatur et in genere omnium partium in pectoris cavo sitarum vitalitatis et reproductionis vis admodum deprimitur (17). Ex his intelligi potest, cur phthiseos, praesente graviditate, vis funesta, quasi infringatur.

Edito autem in lucem infante, remotoque ex utero hoc potenti stimulo fit humorum refluxus ab illo organo ad corporis partes periphericas, quo facto ejusdem energia labascit, vitalitate et reproductionis vi insigniter diminu-

ta. Tum uterus ambitum suum pristinum pedetentim recuperare conatur, vasa ejus parietesque sensim sensimque contrahi incipiunt. Sed quo magis vitalitas plasticitasque systematis genitalis post editum infantem minuitur, eo citius corporis partes externae, praecipue ubera cutisque avita jura sua exercent, et quasi instaurantur. Sensibilitas cutis exaltatur, pristinus ejus naturalis color restituitur et benigni, universales sudores oboriuntur, qui per quinque, et quod excurrit, dies post partum durare solent. Hac de causa nonnulli puerperarum morbi, ut rheumatismus, arthritis, ulcera, exanthemata etc. facilius in puerperii periodo, quam alio tempore, superari solent.

Mammae puerperae propter intimum earum nexum cum utero majorem partem illius liquidi, quod antea foetui, utero incluso pro nutrimento inserviebat, post partum in sinum suum recipiunt ita, ut viginti quatuor horarum spatio ab humoribus ad ipsas delatis iam turgidae fiant. Ita paratur in illis initio lac tenuissimum, colostrum quod dicitur, et quod constituit neonati saluberrimum, singulare nutrimentum.

Pari modo imi ventris viscera, postquam uterus pristinum suum statum recuperavit, muneribus suis, sanguinis circuitu liberiori restituto, aptius fungi incipiunt. Nihilominus tamen viscera abdominalia propter praegressum eorum abnormem situm, qui per novem menses duraverat, et velocem transitum e distenso vel compresso statu in laxum, etiam post partum diu admodum irritabilia manent.

Sed prae omnibus in ventris cavo sitis or-

gaus, peritoneum majoribus incommodis premitur ob causas sequentes: 1) enim peritoneum, ut membrana serosa, parum extendi potest (18); graviditatis igitur tempore ab uteri ascensu magis periclitetur, necesse est. 2) Peritoneo et musculis abdominalibus gravidæ uteri moles insignis præprimis sustentatur. 3) Peritoneum, quum præter cetera abdominis viscera, uterum quoque, tubas fallopianas atque ovaria investiat, facile etiam singularum, quæ graviditatis v. puerperii periodo his organis accidere solent, læsionum particeps fit. 4) Ob nimiam lymphæ plasticæ copiam, quæ gravidarum, nec non puerperarum organismus scaturire videtur, puerperæ inflammationibus, sic dictis lymphaticis subjectæ esse solent. Sed ubinam hæc facilius gigni possent, quam in peritoneo, organo mere lymphatico-seroso? (19).

Quæritur ergo, quæ sint res peculiæ, quibus puerperii periodus potissimum notetur. Sane nixus ille totius organismi in genere, utri vero in specie, pristinum, qualis ante graviditatem locum habuerat, statum recuperandi. Quod non nisi in uteri systematis vitalitatis et reproductionis decremento, functionum cutis vero, imprimis autem uberum incremento et actionum organorum imi ventris et pectoris æquilibrio restituito fieri potest.

Fingamus nunc, quæcumque causam occasionalem accessisse, quæ hunc naturalem processum turbaverit, vel impediverit et sane varia symptomata puerperii periodo peculiaria in conspectum venient, quæ morbum sui generis designant. Ex his intelligi potest, febrem pu-

erperalem non constare in singuli cujuslibet organi, sed plurium affectione, simul eamque puerperis propriam esse, neque in aliam quandam sexus sequioris vitæ periodum incidere, posse.

Definitio morbi.

Considerato jam statu gravidarum et puerperarum physiologico, febrem puerperalem morbum vocari licebit, qui a vitæ processibus, partum sequentibus, turbatis originem ducit et mutata vitalitate et reproductione humorumque ad peripheriam congestionem se exserit.

Symptomatologia.

Morborum acutorum adinstar febris puerperalis certa stadia percurrit. Nascitur enim, crescit, decrescit atque desinit. Quorum tamen stadiorum vices in cursu suo tam rapidæ celeræque sunt, ut distingui fere nequeant. Statuunt quidem nonnulli tres morbi periodos (20), inflammationis nempe, exsudationis et sequelarum, limites vero, quibus illæ internosci possint, non nisi vagos ambiguosque statuunt. Restat igitur, ut prætermisiss febris puerperalis stadiis, ejus symptomata eo ordine exponamus, quem sæpius in decursu morbi sequi solent, quod quidem propter symptomatum inconstantiam, eorumque multitudinem haud facile esse, fateamur.

1. *Prodromi* febris puerperalis nunc in aprico sunt, nunc sensibus vix percipi possunt, aut potius desunt, quando videlicet morbus velociter puerperas corripit. Priori in casu rem praesagiunt: universi corporis lassitudo, vertigo vel capitis dolores, anorexia, nausea, insomnium, vel noctes inquietae somniis, imo deliriis turbatae. Haec mox insequuntur signa febris magnis affinia, ut: pandiculatio, oscitatio et arteriarum pulsus celeres etc.

2. *Invasio* ipsius febris saepius secundo vel tertio (21) die a partu edito vespere contingit, quo fere tempore febris lactea mulieres tenet. Ingenere tamen febris accessus intra diem a partu secundum et decimum quartum locum habere solet. Non desunt quidem pericula tardioris febrilis primi impetus, praesertim, quando malum sporadice puerperas infestat. Frigus, primum febrile signum, quo aegra manifeste afficitur, quod saepe levius est et lenitate sua alium imminentem morbum, praepriis febrem lacteam, suspicandi ansam praebet. Faciliorem tamen reddunt diagnosin praesens aegrae nimia virium prostratio, dolores capitis vehementes, respiratio valde molesta, anxietas aliaque infesta signa, statim post morbi initia evoluta, quae rei peritiores de imminente subdolo et periculoso malo statim monent. Gradu, duratione redituque suo frigus valde variat. Plerumque est lene, breve et raro reiteratur. Frigus excipit calor, qui aegris molestissimum, fere persistens morbi signum est, parum remittit brevique tempore summum ferocitatis gra-

dum attingit. Indole sua, saepe calori, sic dicto, mordaci similis fit.

3. *Caloris animalis non aequalis distributio ejusque inconstantia.* Accidit saepe nonnunquam, ut aegrotarum quaedam membra caleant, imo ardeant, dum cetera, praesertim extrema, frigent (22). Non raro inter haec phenomena quaedam vicissitudines observantur, sic v. c. ea organa, quae vespere calida fuere, tempore matutino frigent, incalescuntque rursus ad noctem et s. p. sitis apud aegrotas pariter varia animadvertitur, quam tamen vehementem nonnunquam esse, ut vix extingui possit, res plerisque cognita est (23).

4. *Pulsus.* Fere omnes medici fama clari in eo consentiunt, pulsum, nisi ipso morbi initio, serius certe semper valde frequentem, celerrimum, summeque debilem esse. Plerumque intra quamque sexagesimam horae partem numerantur (24) 100 ad 120 usque arteriae ictus, remissionum vero tempore vix infra 90. Quamobrem nonnullis auctoribus hanc pulsum frequentiam pro signo febris puerperalis peculiari habere placuit.

5. *Typus* febris puerperalis est continuus remittentium. Brevissimae tamen remissiones interdum vix distingui possunt, ita, ut continentis potius speciem prae se ferat. Sunt, qui febris puerperali typum intermittentem adscribant, qui vero, nisi in chronico ejus (25) decursu, vix unquam locum habet.

6. *Topica morbi affectio.* Sub topicae affectionis nomine intelligimus unius alicu-

jus partis vel plurium simul inflammationem, creberrimum, imo constantem febris puerperalis comitem. Pro vario morbi impetu, sedes topicae affectionis admodum variat. Rarius tamen morbo afficiuntur pectoris organa et extremae corporis partes, saepe encephalon, saepius uterus, saepissime ovaria ventrisque viscera, imprimis vero peritoneum. Topica affectio, plerumque primo febris accessu oboritur, et ab ipso ortu suo in nexu reciproco cum morbo cardinali reperitur. Hoc enim crescente illa quoque increscit, vel illa quomodocunque adaucta, ipse quoque morbus ingravescit. Vis indolesque symptomatum a partis affectae natura, ejusque minori v. majori cum aliis consorcio et a munerum, quibus illa fungitur, dignitate plurimum pendet. Si morbus universalis organa capitis infestat; tum prodeunt symptomata valde similia iis, quae encephalitis laborantibus accidunt, ea nimirum, quae a sensorii muneribus suppressis v. excitatis proficiuntur, ut: turbationes, cum sensuum externorum, tum internorum, deliria furiosa, mania, signa nervosa spasmodica periculosissima etc. Organis autem pectoris morbo affectis nascuntur signa pneumonitidis, v. pleuritidis (26) communia, quae nempe ab impedito in pulmonibus sanguinis libero circuitu respirationeque turbata orium turbant. Morbo dein correptis ventris visceribus, propter eorum diversa munera, diversam fabricam et insignem cum aliis organismi partibus sympathiam innumera mala gignuntur. Hinc ventris affectio topica raro simplex esse solet; sed varia organa vel remo-

ta infestat. Sed ne in persequendis singulis affectionibus nostri opusculi limites excedamus, peritonitidis tantum, comitis morbi fere constantis, mentionem faciamus. Exoritur peritonaei affectio saepius a morbi initio et insignitur doloribus circa regionem epigastricam obvis, qui demum ad costas spurias, umbilicum, quin imo ad scapulas usque protenduntur (27). Urentes, lancinantes maximopere fiunt (28) et brevi crescunt ita, ut ne levissimum quidem attactum ventris permittant. Unde systema vasculosum admodum incitatur et pulsus valde acceleratur. Sitis molesta et respiratio difficilis redditur, dum alius ab initio stricta serius copiose et pertinaciter solvi solet. Per sympathiam vero, quam peritoneum cum utero organisque pectoris etc. habet, sistuntur lochia, supprimitur lactis secretio etc. Morbi remissionibus topicae affectionis vis paulo quidem obtunditur, eo tamen fortius sequente mali impetu exasperatur.

Omnium inflammationum, quaecumque in febre puerperali contingant, frequentissimum exitum praestat, uberrima in parte affecta depositio materiei, indole sua lacti haud dissimilis, quam plurimi cel. auctores propterea quoque non inepte lacteam nominant. Hic pathologicus processus contingit plerumque in morbi ipso fastigio, quod quarta, quinta v. sexta febris exacerbatione in genere accidere solet, quarum illi funesto phaenomeno proxime praecedens saepissime fit, ferocissima (29) omnium; vexantur enim tum aegrotae doloribus vehementissimis, qui ex parte morbo affecta, tan-

quam e segete, nascuntur et propagantur per universum corpus.

7. *Abdominis intumescencia* haud raro in morbi decursu in conspectum prodit (30). Molle et post partum laeve abdomen brevi tempore interdum tam immoderate intenditur, quam sub finem graviditatis fieri solet. Tale phenomenon concomitatur dolores, qui tumoris magnitudini non semper respondent.

8. *Signa gastrica* durante morbo passim observantur. Huc referenda sunt: lingua aegrotanum plus minusve impura, pravus oris sapor, crusta, linguam obtegens crassa haud raro tenax, pellucida, fusca, nigra etc. turgor, tensio et dolores hypochondriorum, halitus oris foetidus, urina turbida, jumentosa, nausea, frequentes ructus s. p. (31).

9. *Vomitus* item in mali decursu saepe occurrit. Sordes, quae vomitu rejiciuntur non raro constant tantum potionibus vel medicamentibus ab aegrotata assumptis, vel materie quadam biliosa, atra, albicante, quam lacteam quondam nuncupare solebant. Interdum vomitu signa quaedam morbi molesta, ut: praecordiorum oppressio, anxietas, cephalalgia, pectoris suffocatio aliaque levantur (32). Quare medici primarum viarum sordes pro mali causa proxima habebant et morbo remediis evacuantibus inprimis medebantur, iisque vim specificam in febre puerperali profliganda adscribebant (33).

10. *Constipatio alvi* raro febris puerperalis symptoma constituit; attamen docent exempla quaedam, aegrotas, plerumque ab initio

morbi per octo, novem dies alvi suppressioni obnoxias fuisse (34).

11. *Diarrhoea* contra est frequentissimus morbi comes. Saepe alvi fluxus cum febre puerperali occurrit, tamque ferox fit, ut optimis remediis resistat. Nonnulli auctores, inprimis Hulmius, in diarrhoea signum morbi salutare agnoscunt (35), quod non tollendum putant, nullo tamen jure. Aegrae quidem nonnullae post singulas alvi depositiones paulo in meliori statu versari videbantur; verum tamen hoc breve levamen semper erat subdolum, ambiguum; nam aegrae per diarrhoeam viribus exhaustae in majus periculum in posterum incurrebant (36), signaque pejora cito evolvebantur, ut: animi deliquia, sudores colliquativi, virium collapsus etc. Alvi defectiones in febre puerperali uberrimae accidunt, parum consistentes, maximopere aquosae, v. sanguine tinctae, v. biliosae etc. diversi coloris tum lividi, fuscii, bili similes, v. albi etc. (37).

12. *Lochiorum secretio turbata* febris puerperalis, ut diximus, frequentissimum symptoma constituit. Tantum vero abest, ut omnes auctores in eo consentiant, ut etiam alii morbi decursu lochia rite fluentia se viderent, affirmant; alii contra durante morbo eadem aut insigniter diminuta, aut protinus suppressa semper fuisse, contendunt (38). Ceterum utrumque locum habere potest. Tota res a statu uteri plus minusve normali pendet. Simulac enim uterus v. partu laborioso, manus rudioris ope peracto vel praepropera placentae extractione v. secundinarum retentione etc. laesus

est; munera ejus, inprimis autem membranae uteri mucosae functiones turbantur. Turbatae autem his muneribus, lochia rite fluere, non posse, apparet. Si vero quaedam organa ab utero remotiora, quae aut nullum, aut parvum cum eo consensum habent, morbo afficiuntur; tum, uteri muneribus illaesis, lochiorum secretio bene procedet, quod tamen rarissime evenire, constat (39).

13. *Lactis secretio* in febre puerperali item saepissime *turbatur*, quod autem vario morbi tempore accidit. Si morbus prius, quam lac in uberibus elaborari coeperat, evolvitur; tum ejus secretio, toto mali decursu, non amplius in conspectum prodit. Si vero morbus, lacte in suis organis iam elaborato, i. e. lactationis tempore exoritur; tum hujus liquidi secretio initio interdum parum turbatur, serius v. protinus supprimitur, v. saltem admodum diminuitur (40).

14. *Deriria*, quorum vis ab ipsius morbi intensione, nec non topicae affectionis vigore sedequae plurimum pendet, in decursu morbi mitiori leviora esse solent, ingravescente autem malo virum in modum adaugentur, praesertim, si topica affectio in cranio accidat. Hoc in casu illa, ut antea diximus, valde congruunt, cum deliriis, quibus encephalitis stipatur.

15. *Symptomata spasmodica, nervosa* in morbi acme v. in modificatione ejus neryosa etiam a mali initio passim observantur, ut: convulsiones, floccilegium, risus sardoniacus, coma vigil, v. sopor, artuum tremor,

periodica pectoris constrictio, anxietas, spasmodica urinae excretio (41) etc. Non minor nobiliorum munerum ad sensiferi systematis sphaeram pertinentium inconstantia varietasque percipitur; tum enim aegrotarum sensus admodum acuti, v. valde obtusi videntur, modo surditate, modo auditu acuto laborant ita, ut ne leviores quidem susurrum perferant, modo visu intenso praeditae sunt, v. oculi earum ita obnubilantur, ut in conclavi lucido tenebris se circumfusos esse, credant (42).

16. *Symptomata colliquativa* in febre puerperali, sicuti in aliis morbis, prodeunt plerumque in summo mali discrimine. Huc spectant: alvi fluxus modum excedens, sudores profusi, viscidi, foetidum, plerumque tamen lactis coagulati odorem spirantes etc.

17. *Exanthemata* inprimis sudores colliquativos comitari solent, et quoad speciem diversa sunt variasque corporis partes occupant; praecipue tamen miliaria occurrunt (43), quae ab initio circa collum et pectus adparent, dein vero per totum corpus disseminantur.

Descriptio morbi.

Si morbi formam spectes, ita eum describere poteris: Febris puerperalis est morbus acutissimus, continuarum remittentium febrium typum servans, intimo in nexu cum partu positus, topica cujuslibet partis, inprimis autem ventris viscerum affectione stipatus et liquidis

formandis in variis organismi locis valde obnoxius (44).

Aetiologia.

Morbus componitur causarum praedisponentium et occasionalium concursu; quapropter de his singulis nunc dicendum est.

A. *Ad primum causarum ordinem referri possunt:*

Nimia copia lymphae plasticae, qua mulieres, praecipue graviditatis tempore gaudent; magna puerperii periodo organismi muliebris sensibilitas; plethora et admodum exaltata irritabilitas ventris viscerum praesertim.

B. *Ad alterum ordinem spectant in primis:*

1) *Pathemata animi deprimentia* (45), ut: tristitia, moeror, metus, ira, indignatio etc. quae corpus debilitantes, systema plerumque gangliosum infestantes, sanguinis circuitum accelerantes, secretiones et excretiones turbantes febris puerperalis generationi plurimum favent.

2) *Regimen vitae, cum graviditatis, tum puerperii periodo parum accomodatum.*

Hunc referenda sunt:

a) *Praevius victus* - (46) usus ciborum digestu difficiliorum pinguium, oleosorum; vaporum etc. tum, si puerperae nimis laute nutriuntur et copia ciborum ventriculorum onerant; utroque in casu digestionis visceribus labes inducitur, primarum viarum diversissimae indolis

sordes gignuntur, quod eo facilius evenire debet, quo graviditas ipsa et partus negotia colligendis in tubo cibario sordibus admodum favent.

b) *Potulenta calefacientia* (47), ut: sicera, vinum merum, cerevisia, infusum Caffeeae et. Theae aliaeque aromatica v. spirituosae citra periculum perferri nequeunt, ut quae sensibilitatem et irritabilitatem totius corporis, tum praesertim tubi cibarii valde suscitant.

c) *Medicamentorum abusus* (48). Pleraque sane puerperae, vel aliarum praeuam exemplum imitantes, v. opinionibus praeconcepitis praepeditae sibi persuasum habent, se multos scopulos puerperii periodo praeternavigaturas esse, si hoc v. illo tempore certa quaedam remedia sumserint. Huc spectant praesertim laxantia, sanguinem, ut ita dicam, purificantia, venaesectio incongrua, et quaedam arcana etc. Neque minoris periculi est sanandi cupiditas quorundam medicorum, qui omnibus gravidis atque puerperis aut alvum laxant, aut venam incidunt, vel digestionem evpepticis corrigendam putant, vel deficiente in uberibus lacte, si dicta remedia lactifera praebent etc. Et quis quaeso est, qui nesciat, quoties puerperis ab obstetricibus sciolis inepta propinentur medicamenta?

d) *Refrigerium* (49) iure ad febris puerperalis causas occasionales gravissimas refertur, quo impedita cutis perspiratione, humores, qui peracto partu ab utero ad corporis peripheriam refluerent solent, in progressu suo facile

turbari possunt. Unde diversa mala puerperae peculiariora ocyus, seriusve mulieres contrahunt.

e) *Lactatio neglecta* (50). Haud frustra quidem natura, sexus feminei integritatis studiosa organa peculiariora lacti elaborando inservientia apud eas constituit, neque incassum puerperii tempore humor ille in uberibus paratur paratusque ex his stillat. Hac nimirum secretionis puerperae ab humorum nutritionum excessu liberantur, justumque aequilibrium in corpore post editum infantem tuto restituitur; quare fieri non potest, quin puerperae lactationis opus vilipendentes impune vitam degant. Natura enim, nostrae salutis custos eximius, semper iura sua fortiter tuetur. Ceterum lactatio nimis longe, quam par est, protracta periculi quoque non est experta.

3) *Partus difficilis, arte absolutus cum sequelis* (51). Huc pertinent cuncta mala, quae tum a minori v. maiori rei difficultate prodire solent, ut: partes genitales instrumentis laesae; perinaei ruptura; violenta, rudis, praepropere placenta solutio; metrorrhagia modum excedens; secundinarum partes in utero relictae etc.

4) *Miasma* (52). Febrem puerperalem maximopere epidemice grassari, cuiusque certum est. Causae autem istius epidemiae, sicuti aliarum nobis parum cognitae sunt. Ut ut res sese habet, constat tamen observationibus; febrem puerperalem feminas epidemice intestare, praecipue tempore autumnali (53) vel sporadicus morbus his anni temporibus periculosior evadere solet.

5) *Contagium* (54). Plurimi cel. medici febris puerperalis contagium agnoscunt. Memoratu tamen dignum est, morbis tam malignam indolem non, nisi in publicis valetudinariis nancisci (55). Cujus causam nonnulli in aëris nosocomialis impuritate, conclavium immunditiae v. angustia quaerunt. Recentissimis tamen temporibus omnia haec egregie refutata videntur (56).

6) Tandem *Crisis* febris lactaeae turbata a cl. Selle ad causas morbi nostri occasionales refertur (57).

Diagnosis a similibus.

Signa febris puerperalis signis febris lactaeae haud dissimilia sunt; quae de causa facile permisceri inter sese possunt: nam uterque morbus uno eodemque tempore, statim videlicet post partum, supervenit. Sed certa diagnosis utriusque morbi iustae notioni superstruitur. Ille enim constituit malum, quod aliorum adinstar fortuito a puerperis acquiritur, hic vero designat processum naturalem (58) lactis in uberibus se evolventis pedissequum inevitabilem. Unde signorum utriusque morbi differentiae depromendae sunt. In febre puerperali, ut in morbo, qui admodum diversis momentis excitatur, signa mirum in modum variant, cum e contrario in febre lacteae ea magis sibi similia sint. Ille, ut malum, quo vitae processus vehementer laeditur, phoenomenis semper funestis stipari solet, cum hic cursum suum fere

semper placidum absolvat. In febre lactea respiratio apud aegras naturalis est, aut parum tantummodo ab initio mutatur. Capitis dolor tolerabilis, calor non molestus, etiam, teste Galeno, aegris gratus est (59), ubera turgent, sensus non turbantur, nulla virium prostratio obviam venit etc. Longe autem his contraria in febre puerperali percipiuntur.

Inter Peritonitidem et febrem puerperalem non parva quoque similitudo obtinet. Sed febris puerperali praecedunt symptomata febrilia, cum haec in Peritonitide v. ipsum malum sequantur, v. saltem non prius, quam hoc existente evolvi soleant. Praeterea in Peritonitide character inflammatorius exactius, quam in febre puerperali se exprimit. Deinde malignitas, inconstantia varietasque symptomatum evidentiores sunt in febre puerperali, quam in peritonitide.

Ab aliis morbis febris puerperalis bene dignoscitur intimo nexu suo cum partu, peculiaribus topicis affectionibus, lochiorum lactisque secretionis turbatione, v. etiam suppressione, magna sua malignitate, inconstantia et varietate symptomatum etc.

Prognosis.

Maligna et subdola febris puerperalis natura semper dubium eventum reddit; quare fere omnes medici, cum veteres, tum recentiores, qui huic morbo medebantur in eo consentiunt, ut eum malum gravissimum et periculosissimum dicant. Nihilominus tamen febrem puerperalem

pro insanabili morbo declarandi non est nobis consilium. Idcirco ejusmodi signa, quae faustum hujusmodi exitum ominantur, nunc exponenda veniunt, quae, teste cel. Iorgio, fere sequentia sunt:

1) Si febris puerperalis remotiore a partu tempore puerperas invadit, v. c. elapsis quatuordecim diebus (60).

2) Si uberum munera rite procedunt, aut turbata denuo restaurata sunt et agitatio totius organismi temperari incipit (61).

3) Si in morbo topica affectio, seu ventris viscerum, seu alius corporis partis, ab ipso morbi initio parum molesta est, v. saltem serius valde coërcita est. Longior sane remissio dolorum organi affecti, tumor abdominis diminutus prosperum exitum morbiq. decrementum denotant, inprimis, si velocitas pulsum simul imminuitur (62).

4) Si item commune sensorium a morbi initio parum affectum manet, v. iam affecti munera brevi resituuntur. Quo minor est corporis lassitudo, eo maior spes aegram sanitatis recuperandae tenere debet.

5) Si uteri, et, ut diximus, uberum munera per breve tantum morbi tempus supprimuntur, aut si lochia bonae indolis rite fluere pergunt uberaque lacte implentur (63).

6) Si materiae lacteae ad quemlibet locum corporis nobilem depositio nondum adparuit (64).

6) Bonum quoque omen est, si topica affectio a nobilioribus corporis partibus ad minus graviora deportatur, ut: ab intimis ad extima,

quin etiamsi in his materiae lacteae exoneratio successerit (65).

8) Quorum signorum quo plura durante morbo in conspectum prodeunt, eo certius aegrae sanitas restitui potest; e singulis vero huiusmodi signis prognosin prosperam formare, non est prudentis medici. Et ingenere medicum, circumspecte qui agit, non oportet in curando hoc malo mukum unquam cuilibet polliceri: nam faustis auspiciis interdum incipiens, neque male dehinc pergens morbus ex improvviso (66) suum placidum decursum aliquando permutat, ut mox aegrotas aufert.

Mali contra ominis signa sunt:

1) Si morbus, v. sub ipso partu, v. statim post enixum infantem exoritur, cum uterus ipse adhuc in excitato statu reperitur, v. quomodo docunque laesus est.

2) Pariter uteri putredo incipiens mortem secum ducere solet.

3) Febris puerperalis sporadice orta levius curatur, difficiliter tollitur epidemica, omnino difficillime contagiosa.

4) Si morbi vi capitis organa praeprimis infestantur, ibique materia lactea deponitur; in summo vitae periculo versatur aegrotata (67).

5) Post exsudationis stadium, ubicunque evenerit, vana salutis restituendae spes est, neque per longum postea temporis spatium miserarum feminae vita fruuntur, eoque citius intereunt, quo magis sub ardore externo frigoris

interni sensu afficiuntur. Ferocium dolorum remissio, subsequente pulsu exili, atque frequentissimo certe imminemtem interitum praesagit (68).

Turgor, vitalis mox diminutus, v. evanescens; faciei lineamenta iam post primum febrem impetum tam immutata, ut aegra aspectum, quo homines post noctes in ganeis transactas notari solent, prae se ferat; item febris remissiones in dies breviores, pulsus exiles, celerrimi, summa anxietas, respiratio molesta, deiectiones alvi involuntariae et alia signa nervosa, colligativa non nisi lugubrem miseriarum exitum minantur (69).

Morbi sequelae.

Praeter morbi sibi contrarios exitus salutem scilicet mortemque, sunt alii horum alterutri dissimiles, quas morbi sequelae, v. mala vicaria melius nuncupari licet. E numero multifariorum talium sequelarum febris puerperalis praecipuas easque frequentissimas tantummodo in medium proferamus.

1) *Animi morbi*, ut: melancholia, mania, fatuitas etc., quae febrem puerperalem sequuntur tum inprimis, cum eius sedes in encephalo locum habuerat (70).

2) *Humoris lactei metastases* febrem puerperalem item haud raro sequuntur. Partes corporis, in quibus eae occurrunt diversae sunt: modo extremitates, modo earum articulationes, v. musculorum interstitia etc. Cuius indolis

metastases merito salubres habentur, quod malum a parte vitae magnopere necessaria ad ignobiliorem iisdem revocatur (71).

3) *Exsudationes lymphaticae*, quae saepissime in organis inflammatis accidere solent, tertio morbi sequelarum generi nimirum partium concretionibus ansam praebent. Inter omnia organa saepius uterus, ovaria, tubae et imi ventris viscera huic incommodo subiiciuntur. Concrescunt partes v. inter se, v. cum vicinis organis, unde diversa mala prodeunt, ut: remotio partium e suis locis, turbatio earum munus etc. exinde autem rursus nova pericula chronica plerumque nasci solent (72).

4) *Tabes* porro nimiam virium vitalium iacturam sequi potest, cui serius haud raro alia mala aequae periculosa, ut: sudor colliquativus, fluxus alvi non coercendus, febris lenta adiunguntur (73).

5) *Gangraena* partium inflammatione correptarum (74).

6) *Hydrops*, praesertim imi ventris et ovariorum, nec non chronica inflammatio hepatis, pulmonum aliorumque viscerum post febrem puerperalem interdum observata sunt (75).

Autopsia.

Cadaverum sectiones ab artis medicae peritis institutae in febre puerperali defunctis diversa obtulerunt. In genere ea nimis cito (1) putrescebant. Maculae et plagae amplae (2) nigraeque, consueta (3) mortis signa, praeser-

tim in extremitatibus dorsoque statim post mortem erumpebant. Ex naribus materia ichorosa, foetidissima fluebat (4). Abdomen saepe valde distensum, inflatum conspiciebatur; inde integumenta eius, una cum musculis ventris viscera tegentibus admodum extenuata erant (5). Organa in cranii cavo sita non raro intacta videbantur (6); cl. tamen Boer in capite materiem albicantem exsudatam bis reperit (7). Non raro cerebri vasa eiusque meninges sanguine distensa cernebantur (8). In ipsis ventriculis lymphae exsudatae aliquid a nonnullis reperiuntur est. Maiores in pectoris organis abnormitates ab Anatomis observabantur, qui utrumque pulmonem graviter inflammatum, sinistrum vero altius (9), quam dextrum phlogosi correptum se invenisse perhibent. Huius vasa sanguine atro saepe scatebant, cum illius exsanguia multoties conspiciebantur. Haud raro etiam cum pleura concretorum (10) superficiem coagulatum viscidum pellucidum crustae instar obvolvebat (11). In pericardio haud parum liquidi diversi coloris animadversum est, cordis vasis sanguine in iis turgescitibus stagnante (12). In pectoris cavo materiae tum limpidae, tum turbidae cum floccis purulentis permistae insignis copia haud raro conspiciebatur. Utera saepissime flaccida, raro aliquid lactis in se continebant (13). Dissectis ventris integumentis, cavum eius humoribus, ut in ascitide, repletum saepe inveniebant. De ipsius humoris qualitate variae variorum proferuntur opiniones. Vir cel. Iörgius (14) eum indole et colore liquori Amnii v. sero lactis similem esse, putat, quem interdum clarum

et lucidum, interdum etiam plus, minusve turbidum se vidisse, affirmat. Odor, sapor humoris pro aegrae constitutione; ipsius morbi breviori v. longiori decursu, nec non tempore quo mortuae sectio suscepta est, admodum variant. Nam cum universi cadaveris, tum inprimis partis eius abdominalis putrescentia rapidissime progreditur; quo fit, ut liquida, cavo ventris inclusa, pari gradu chemicam immutationem subeant, et saporem modo salsum, modo insipidum, modo putridum prae se ferant. Copia liquidi collecti tanta erat, ut non raro libris sedecim et quod excurrit, constaret. Quod ipsas ventris partes solidas attinet-peritonaei et intestinorum inflammationem frequenter occurrere ex plurimis observationibus constat. Non raro tamen in his organis, vel liquido effuso repletis, inflammationis ne vestigium quidem aderat. Ventriculum aëre distensum, eiusque vasa sanguine valde impraegnata cel. Sieboldus reperit (15). Omentum modo sanum, modo inflammatum, modo exesum v. penitus absumptum erat (16). Organa ad systema uropoëticum pertinentia haud raro sana conspiciebantur. Pariter uterus interdum illaesus (17) manebat, saepius autem eius collum locusque fundi, ubi placenta adhaerere solet (18), inflammatione correptus erat, non raro ipsum eius parenchyma molle, exsanguine, flaccidum etc. erat. Tubae, ovaria intensam inflammationem, v. imo aegerrimam desorganisationem prae se ferebant.

Pars therapeutica.

Curatio prophylactica.

Longe facilius est, periculosum hunc morbum imminenter arcere, quam praesentem sanare. Hinc medicus primo eniti debet, ut eidem in tempore occurrat. Egregie autem ipsum praevertet regimine congruo et vitae genere cum graviditatis tempore, tum puerperii periodo bene accommodato; quapropter, quae huc spectant, brevibus commemorare liceat.

1. *Graviditatis tempore.*

Femina 1) caveat sibi a victu nimis copioso mole sua tractum intestinorum onerante, a victu nimis viscido, difficile digerendo, et a victu indole sua mixtionem humorum corrumpente.

2) Abstineat ab usu calefacientium, quae motum sanguinis nimis incitant et congestiones procreant.

3) Alvum liberum conservare studeat.

4) Evicti pathemata animi et motus corporis nimios.

5) In aëre versetur puro et sicco.

6) Pica vexata caute appetitui perverso satisfaciatur.

7) Vomitu et aliis molestiis laborans medicum consilium petat, neque ipsa sibi consulat et ad remedia inepta confugiat ad quae intemptiva venaesectio inprimis referri meretur.

II. *Post partum curandum est:*

1) Ut parvus victus rite eligatur.

2) Ut secretiones omnes liberae sustententur.

tur, praecipue autem perspiratio cutis, lochiorum fluxus et lactis secretio, quam in tempore mammis admoto infante promovere iuvabit.

3) Ut removeantur omnia, quae animum ingrate afficiunt vel corpus concutiunt et iucitant.

4) Ut contagio avertatur et miasmata vis infringatur.

5) Ut sordes internae et externae citius oculi removeantur.

Curatio therapeutica.

Febris puerperalis medelam in se suscepturus, morbum valde periculosum et acutum, ferre nunquam solius naturae viribus extinguendum esse, memor sit, nec methodo expectativae nimis faveat (1).

Multiitudo magnaue morbi symptomatum varietas, ejusque cum diversis topicis malis complicatio multum impediunt, quominus brevibus huius mali therapia exponatur; nihilominus tamen sequentes indicationes primarias statueri licebit.

I. *Cardinalis morbi, febris videlicet, vis infringatur*, Hinc

a) Causae occasionales, si aegram infestare nondum cessarunt, removeantur. Simul regimen congruum et diaeta morbi indoli respondens praescribatur.

b) Systematis vasculosi actio modum excedens refrenetur. Ubi symptomata statum hypersthenicum generalem produunt, methodus

antiphlogistica in auxilium vocanda est. Quem in finem nunc venae sectionem, praecipue in pede (ut fluxus lochiorum promoveatur) instituere iuvabit. Caveat interim medicus, ne nimiam sanguinis copiam detrahat, quae vix facile resarciri posset. E ceteris antiphlogisticis mitiora eligat. Nitro enim plerumque kali aceticum, Natrium sulphuricum, Sal ammoniacum, Tartarus depuratus et similia, adiectis mucilaginosi praeferenda sunt.

c) Quodsi vero systematis nervosi potius actio morbose exaltata est, et cordis vasorumque agitatio non tam energiae auctae, quam erethismo originem debet, quod ex pulsu frequentiore et debiliore symptomatum inconstantia, animo abiecto, inquietudine, gracili corporis structura, et irritabili aegrae temperamento, ex praegressis morbis nervosis et praesentibus mali symptomatibus spasticis etc. cognoscitur; tum sub conveniente regimine administranda sunt remedia anodyna, quae irritabilitatem minuendo, actiones excessum temperant, dolores mitigant, actiones fibrarum muscularium compescunt earumque spasticos et inordinatos motus ad rectum tramitem revocant: ut varia praeparata opii, hyoscyamus, aqua Laurocerasi, v. etiam acidum hydrocyanicum, aetheres, sic dicta remedia nervina etc. Externe vero conveniunt balnea tepida, semicupia, fomentationes tepidae etc.

Fatemur tamen hanc generalem medelam ad coercendam febrem non semper sufficere. Nam febris puerperalis raro fit simplex, saepius topicis affectionibus stipari solet, quae cum

morbo arctissimis vinculis coniuncta ipsamque medelam, plus minus complicatam reddunt. Quare altera formetur indicatio, necesse est:

II. *Topicae affectioni, ubicunque haec sit, remediis eius indoli et ferocitatis gradui convenientibus obviam eundum est.*

a) Si topica affectio cerebri meninges, v. ipsum cerebrum occupat, ibique materiae lacteae secretionem minatur, tum removendo ab his organis morbozo stimulo operam navare nos oportet. Deliriis furiosis, aegrae clamore, faciei rubedine, nimia oculorum splendore, vehemente cephalalgia, pulsu pleno v. contracto, aliisque signis inflammatoriis locum habentibus nil obstat, quin larga e brachio generalis vel hirudinibus ad tempora, v. ad alium capiti proximum locum applicatis, localis sanguinis detractio instituatur. Tum abrais capillis fomentationes frigidae e nitro, sale culinari cum aceto paratae, vel ipsa glacies calvariae adplicentur. Simul remedia nimium humorum ad caput impetum revellentia in usum vocentur. Hunc in finem pediluvia, vesicatoria inter scapulas posita, clysteres refrigerantes e nitro cum aceto parati etc. haud parum proficiunt. Sordes primarum viarum, si adsint, quibus mirum in modum sensorii affectiones sustentari solent, lenioribus laxantibus removeantur, quorum praeterea bonus effectus diaeta aegrotarum tenui adiuvandus est.

Iam orta vero in cranii cavo exsudatione medicus ab omnibus remediis debilitantibus abstineat, et eorum loco excitantia, resorptionem promoventia adhibeat. Inter remedia interna,

aetheres, spir. salis Ammoniaci, Spir. C. C., Camphora, Moschus etc. Inter externa autem epithemata ex herbis aromaticis parata, frictiones irritantes etc. hic laudanda sunt.

Calomel, monente cel. Iörgio (3), ceteris remediis hoc in casu palmam praeripit. Leniter enim irritando tubum intestinalem, vitalitatem in encephalo morbose adhaesam ad partes corporis minus nobiles allicit revellitque. Emplastra vesicantia, sinapismi, pediluvia etc. ut in statu encephali inflammatorio in exsudationis periodo quoque commendari possunt.

b) Pectoris organis inflammatione affectis pari modo malum tractetur remediis antiphlogisticis, revulsivis, nec non demulcentibus. Quo amplior et intensior erit loci affecti inflammatio, eo tutius sanguinis missio institui poterit. Ex autopsia patet, inter omnia organa, quae in pectoris cavo sita sunt, pleuram pulmonesque morbo saepissime affici. Non raro tamen tunica bronchiorum mucosa in consensum trahitur, quo ferrox tussis aegrotantibus valde molestus excitari solet. Removeatur autem v. saltem levatur hoc incommodum remediis anodynis, demulcentibus leniterque expectorantibus etc. Topica organorum pectoris affectione, mammarum quoque ob propiorem situm, munera perfacile turbantur; prudentis igitur medici est, eorum immunitati, quantum fieri potest, prospicere. Bene autem praeventitur illa turbatio refrigerii sedula evitatione, vinculorum, fasciarum etc., quibus mammae

admodum comprimuntur, remotione; suctione ab infante matura, subinde repetita. Si vero recens natus propter lactis indolem iam depravatam citra periculum sugere nequit, tum opus hoc, puerperae salubre, per aliam quandam mulierem, v. per catellum, v. antliae pneumaticae ope, suppleatur (5).

c) Saepissime autem febris puerperalis viscerum abdominalium gravi affectione stipatur. Huc referenda sunt: epiploitis, enteritis, psioitis et inprimis peritonitis etc., quae, durante febre puerperali, nunc singula, nunc coniuncta, idque vel eodem tempore v. successive per consensum obviari veniunt. Nonnulli medicorum (4) ad haec mala profliganda utuntur tum remediis externis, tum internis. Ad illa pertinent: cataplasmata tepida, quae ventris apponi iubent, frictiones ex oleo Hyosciami, liquore ammoniaci, Opio et his similibus remediis paratae, lintea spiritu vini camphorato madefacta, fomentationes, vesicatoria, sinapismi, nec non balnea tepida etc. Iorgius singula haec, ut res, quibus materiae lacteae organici affectus secretio magis provocatur, quam avertitur, respuit. Inter remedia interna eminent mucilaginoso cum sopientibus iuncta: nam iis partium affectarum sensibilitas optime compescitur, leniuntur dolores et ipsius inflammationis vis coërcetur. Quem in finem emulsio amygdalina cum aqua Cerasorum nigrorum ab Iorgio magnis laudibus extollitur. Adstrictio alvi, si forte aderit, avertitur lenibus laxantibus, v. enematis ope, quod tamen in hoc casu absque omnibus irritantibus remediis parandum est.

d) Uteri affectio in febre puerperali modo ut causa morbi, modo ut eius effectus haud raro in conspectum prodit; quamobrem haec corporis pars in totius morbi decursu sedulo ab ipso medico examinanda est. Cuius abnormis status plerumque triplici modo manifestatur; nam fit vel 1) *erethicus*, cum nondum orta inflammatione, uterus tantummodo adaucta irritabilitate laborat, vel 2) *Inflammatorius*, cuius status maximopere hae causae sunt: improvida obstetricum in partu difficili tractatio, violentus sub partus laboribus nisus, mechanica partium utero proximarum laesio, lochiorum fluxus, doloribus, spasmis hystericis, terrore, refrigeratione etc. impeditus; vel tandem 3) *putridus*, qui conciliatur praegressa huius organi feroci inflammatione, perverse curata; dira vulneratione, sub partu orta; retentione corruptarum in utero haerentium secundinarum; fluore albo, remediis adstringentibus intempestive cohibito. In priori statu (5), teste cel. Autenrietho, prosunt injectiones ex herbis emollientibus et decocto Cicutae paratae, nec non epithemata tepida uteri regioni externe adplicata, semicupia, balnea etc. In statu inflammatorio non parvas suppetias adferunt: venaesectiones, praesertim in pede institutae, v. sanguisugae partibus genitalibus, aut inguinibus admotae. Sed ab omni injectionum genere medico abstinendum est, quibus inflammatio magis exasperari, quam compesci solet. In posteriori statu, putrido videlicet, remotis causis occasionalibus nonnulli suadent usum injectionum aromaticarum cum decocto Cicutae paratarum. In-

terne vero adhibenda sunt remedia roborantia cum incitantibus, v. c. China cum Camphora etc. diaeta tenuis, vires recreans. Cur sanguinis missio in hoc statu vitanda sit, causa in aperto est.

III. Quodsi vero neque topicam inflammationem, neque materiae lacteae ad locum affectum depositionem medicus avertere potuit, tum ei in sustentandas aegrotae vires, ut dicti humoris secretio minus funesta sit, tota opera conferenda est; quod constituit *tertiam in morbo tractando indicationem*. Qui pathologicis processibus, cum plerumque sub periculosissimis morbi symptomatibus, virium vitalium summam debilitatem indicantibus succedere soleat; non nisi remedia excitantia, vires corporis erigentia adhibeantur, quorum mentionem iam fecimus. Cel. Bischoffio (6) in hoc casu insigne auxilium praestitit usus Calomelas cum Digitali purpurea et externe frictio ex unguento mercuriali instituta (7). Balnea in hac morbi periodo cautissime adhibenda sunt; nam aegras tam debiles sub ipso eorum usu interdum exspirare videntur. Ceterum iam orta materiae lacteae in quolibet corporis cavo collectione plerumque irrita medicina redditur.

Interdum criticae morbi evacuationes per cutem absoluntur, quod diversi generis exanthematibus plerumque manifestatur; quapropter medicum haec naturae medicatricis molimina salutaria sustentare oportet, ut: moderato clavavis calore, remediorum sudorem promoventi-

um, nec non consopientium circumspecto usu, cutis frictionibus lenioribus, balneis tepidis etc. Omnia contra, quae ea turbare possint, sedulo removenda sunt.

Quodsi vero humoris lactei relegatio ad extremitates facta fuerit; quod saepius fit in superiore femoris parte: tum, momente. cel. Puzos (8), primum sanguinis detractio e brachio opus est, quae etiam pro necessitate reiterari potest. Dehinc remedium laxans, lene tamen propinetur et regimen tepidum, quo cutis perspiratio sustentari possit, constituatur. Remedia externa idem Vir cel. in curando hoc malo topico non respuit. Quorum usitatissima sunt: cataplasmata tepida, parata ex herbis v. seminibus emollientibus, discutientibus, loco eorum etiam pannus laneus decocto emolliente, resolvente, cui maioris effectus causa, pro temporis ratione, vinum generosum v. spiritus vini, v. sal ammoniacum adiciatur, madefactus parti dolenti applicari potest etc. Cel. Iörgius, locum, ubi tumor lacteus formatur, ingenere, ut erysipelatosam inflammationem tractare, suadet (9).

Ex multis observationibus constat, febrem puerperalem varias modificationes subire, quarum, quamvis plurimas nonnulli auctores admittunt, nobis non nisi tres statuere placet (10).

I. Modificatio febris puerperalis inflammatoria.

Causae fortuitae huius modificationis sunt; Character morborum regnans inflammatorius, tempus anni frigidum, siccum, ver primum, aër oxygenio abundans, vita aegrae lauta, potuum spirituosorum remediumque calefacientium abusus, partus laboriosus, genitalium mechanica laesio, refrigerium ferox, subitaneum etc.

Præparant ad hanc morbi modificationem habitus corporis plethoricus, robustus, aetas adulta, lochiorum suppressio etc.

Internoscitur haec modificatio ab aliis pulsu aegrotantis pleno, vel duro, frequente, v. celere; oculis flammeis; facie rubra; cephalalgia feroci; respiratione frequente, calida; cutis perspiratione plerumque suppressa; vigiliis imo deliriis furiosis; virium vitalium nimia manifestatione, haemorrhagiis activis, topica inflammatione, si adest, admodum intensa etc.

Quod ad *prognosin attinet* - haec huius indolis morbo parum fausta est.

In simplici morbo, nulla cuiuslibet organi topica affectione stipato, et a respiratione cutis suppressa orto, medici cum successu utuntur remediis sudoriferis.

Si vero morbi symptomata indolem eius magis inflammatoriam, quam catarrhalem indi-

cant, praecipue si topica mali affectio simul admodum intensa est; tum methodus antiphlogistica rectius in usum vocatur. Multae huius indolis epidemiae descriptae sunt, quae id comprobant (11).

II. Modificatio febris puerperalis gastrica.

Causae occasionales sunt: constitutio stationaria, epidemica huiusmodi generis morbis favens, pluviae immodicae, inundationes, crebrae frigoris et caloris vicissitudines, regimen vitae abnorme, vita sedentaria v. parum quietia, vigiliis studiisque admodum turbata, pathemata animi deprimentia, ciborum digestu difficiliorum abusus, laxatio alvi neglecta etc.

Invasit inprimis mulieres phlegmaticas et cholericas.

Internoscitur haec modificatio signis praesertim ex laesa digestionem petitis, ut: cephalalgia, frequentiore aegrae nausea, ructibus et ipso vomitu; lingua sordida, flava etc. sapore vitiatum, anorexia, tremore labii inferioris; sensu repletionis ad praecordia, praesertim post pastum; hypochondriorum dolore ac tensione; alvi laxatione irregulari, urina parca, turbida, diversi coloris; flatibus foetidis etc.

Prognosis in hac febris puerperalis modificatione parum benigna est; nam ab organo-

rum cibis digerendis dicatorum labe cacochylia, humorumque dyscrasia non raro proficiuntur; unde morbi symptomata admodum periculosa oboriri solent, ut: fluxus alvi vix compescendi, virium vitalium magna prostratio, sudores colliquativi, inflammationes viscerum chronicae, malignae etc. Constituto, ut par est, regimine, ad evacuandas primarum viarum cruditates remedia evacuantia, lenia tamen adhibenda sunt. Vomitorium praebeatur, siordes sursum vergunt. Plerisque medicis et imprimis cel. Doulceto (12) valde probatur radix Ipecacuanhae. Quem in scopum ab eo peculiaris medendi methodus excogitata est, qua complures, ut fertur, mulieres febre puerperali adfectae in nosocomio, Hotel-Dieu dicto, servatae fuerunt. Laxantia porrigantur, si contrarius status est. Cautè tamen in usu eorum procedatur, ne viscera ventris iam per se in hoc morbo irritabilia ultra modum stimulentur, et, ut ita dicam, igni oleum infundatur. E laxantibus et hic leniora efficacioribus praeferenda sunt.

Diarrhoea in hac morbi modificatione non raro tam ferox fit, ut optimis remediis nonnunquam resistat. Superatur tamen interdum v. radicis Columbo usu interno v. opii. Ene-mata quoque ex amylo et opio parata laudantur.

Sudores colliquativi, virium vitalium insignem labem designantes, interdum compescuntur potu frigidiusculo, acidulo, corticis Pe-

ruviani, nec non acidorum mineralium interno usu etc.

Decursu morbi proveciore remediis robustantibus, praecipue vero victu, mali periodo conveniente, aegrotantis vires sustentandae sunt.

III. Modificatio morbi nervosa.

Causae: constitutio annua, epidemica morbis huius indolis prognerandis benigna, tempus anni vernale, v. autumnale, aestas humida, calida. Praeterea non raro sequitur febrem puerperalem indolis inflammatoriae, tum videlicet, quando haec incaute methodo debilitante, venaesectionibus admodum largis tractata fuerat.

Invadit praecipue puerperas, sic dictae nervosae temperiei, valde irritabiles, hystericas, nimio menstruo fluxu pridie debilitatas, v. eas mulieres, quae post partum haemorrhagias feroces habuerunt; aggreditur dein feminas inquieti animi atque egenas.

Internoscitur v. maiori artierarum v. musculorum mobilitate; sed incongrua, vigoris experte ad externa incitamenta reactione, communis sensorii alienationibus, affectionibus convulsivis, inquieta aegrae phantasiae agitatione et inconstantia, deliriis, hallucinationibus, symptomatum contradictione, stricim nervorum sta-

tu *irritativo*. Vel nimia virium prostratione, partium motu praeditarum summa debilitate, cordis et arteriarum pulsatione exili, calore animali valde diminuto, profusionibus sanguinis humorumque aliorum, diarrhoea feroci, sudoribus colliquativis, urinae incontinentia, lochiorum fluxu uberrimo, pravæ, nervorum inertia, sensuum hebetudine, sopore summaque mentis imbecillitate aliisque symptomatibus systematis nervi *torporem* designantibus.

Prognosis in hac febris puerperalis modificatione non nisi infausta esse potest, praesertim cum miasma, v. etiam contagium morbi in culpa esse soleat. Periclitatur enim systema organismi supremum, cuius affectiones natura sua nobis parum cognitae, periculosissimae sunt, medelamque expeditissimam requirunt.

In tractando hoc malo medens, num morbus statu nervorum irritativo, an potius torpido nitatur, probe disquirat. Si ille obtinet: nervorum nimia irritatio mitiganda est. Quem scopum attingimus 1) Animi et corporis quiete. 2) Conclave spatioso, puro, moderate tepido, vestimentorum munditie, potu acidulo, mucilaginoso, cibo parco, vegetabili morbi initio, et ingenere regimine morbi indoli conveniente. 3) Remediis volatilibus nervorum abnormem incitationem moderantibus, qualia sunt: radix Valerianae sylvestris, Angelicae Archangelicae, Calami aromatici, nec non Serpentariae etc.

4) Remediis mucilaginosi, oleosis, narco-

ticiis. Remedia externa ut: balnea tepida, semicupia, fomentationes, cataplasmata, frictiones siccae v. unguentis quibusdam anodynis constantes ad loca dolentia pariter cum successu adhibentur.

In altero autem nervorum statu, torpido nempe, morbo medemur remediis fortius in centrales systematis nervi partes agentibus. Huc referuntur: Arnicae radix floresque, Castoreum, Asa foetida, Moschus, Aetheres et phosphori quaedam praeparata. Inter externa vero praesertim vesicantia laudem merentur.

LOCI CITATI.

1) Le Roi, Premier Memoire sur le fievre aiguës p. 128. 2) Riverius Praxis med. lib. XV. et Willisius de febris c. XVI. p. 36. 3) Raulinii Traité des malades des Femmes en couche. sect. III. c. X. 4) Gastallierii Traité de fievr. miliaire de femmes en couch. p. 6. 5) Oslander. Abhandlung. Beobachtungen und Nachrichten, welche vorzüglich Krankheiten der Frauenzimmer und Kinder etc. Tübingen 1787. 6) vid. Siebold. Handbuch zur Erkenntnis und Heilung der Frauenzimmerkrankheiten T. II. p. 559. 7) Caroli White Avis aux enceint. et en couche Sect. 3 art. 2. 8) Criticon februm. London 1718. 9) Capuron. 10) Stoll Aphorism. p. 304. 11) Schmalz Diagnostik Einleitung p. 1. 12) Raiman Handbuch d. sp. m. Pathol. u. Therap. p. 14. 13) Op. c. p. 506. 14) Carus Gynäkologie T. II. §. 749. 15) idem §. 742. 16) Iörg. Handbuch zur Erkenntnis und Heilung d. Frauenzimmerkrankheiten B. 2. §. 40. 17) Carus op. c. §. 765. 18) Gardien Traité complet d'accouchemens et des maladies etc. Paris 1816 p. 581. 19) Marcus Entwurf einer sp. Therapie T. 2 460. 20) Carus op. c. p. 555. 21) Welch. Disput. ad morb. Haller.

T. V. p. 450. Vid. Sieb. op. c. p. 508 et al. 22) Siebold. op. c. p. 509. 23) Idem ibidem. 24) Burser. Instit. med. pract. T. 1. p. 567. 25) Nägele Schilderung des Kindbettfebr. Heidelb. 1812 p. 12. 26) Idem p. 9 et 12. 27) Burs. op. c. p. 565. 28) Siebold. op. c. p. 510. 29) Iörg. op. c. 30) Horn. Archiv. für medicinische Erfahrung B. 2 1807 p. 67. Burs. op. c. p. 555 observ. IV. Horn B. 1. 1829 p. 100 aegr. 9. 31) Horn B. 1. 1829 p. 86. Horn B. 2. 1807 p. 73. Burs. op. c. p. 550 observ. 4. 7. 8. 32) Sieb. op. c. p. 512. 33) Whit. op. c. 34) Frank. Epitome p. 191. 35) Berendsii Handbuch d. pract. Arzneiwissenschaft etc., Berlin 1829 p. 596. 36) Nägel. op. c. p. 9. 37) Sammlung ausl. Abhandl. B. 8. p. 302 et 320. 38) Burs. op. c. p. 564. 39) Nägel. p. 8. 40) Idem ibidem. 41) Siebold. op. c. p. 515. 42) Idem p. 519. 43) Nägel. op. c. p. 12. 44) Boër natürliche Geburtshilfe etc. Wien 1817 B. I. p. 17 et 48. 45) Egregium exemplum, P. Frank adducit in op. c. p. 205. 46) Burser. op. c. p. 546. Hist. 2. 47) Idem. p. 570. 48) Aus dreissig Patienten wird daher kaum zwei auffinden, bei welchen, außer Epidemien der krankhafte Zustand nicht Folge eines Fehlers in der Behandlung oder im Verhalten wäre. Boër l. c. p. 14 vid. item p. 15. 23. 37. 49) Boër op. c. p. 15. 38. Burs. op. c. p. 554 obs. 3. Bischoff Grundsätze der prakt. Heilkunde etc. B. 1. Hist. 2. 8. 50) Samml. ausl. Abh. B. 1. p. 14. 51) Bischoff op. c. Hist. 1. 2. 5. 4. 52) Marc. op. c. p. 466. Boër p. 19. 53) Sieb. p. 518. 54) Boër p. 19. Horn l. c. B. 1 1824 p. 322. 55)

Sachtleben Kritik der vorzüglichsten Hypothesen des Kindbettfebr. p. 95. 56) Sieb. op. c. p. 519. Nägel. p. 2. 57) Selle Medic. clinica p. 495. 58) La fièvre de lait entre donc dans la nature; elle est necessaire pour la formation du lait vers les mamelles, il n' est pas en notre pouvoir de l'empêcher etc. Gardien. op. c. p. 270. 59) de different. febr. lib. 1. c. 7. Text. 2. 60) Boër l. c. p. 122. Burs. op. c. p. 571. Sieb. p. 550. P. Frank p. 208. Nägel. p. 12. 61) Bischoff l. c. Hist. 1. Burs. p. 558. obs. 2 et p. 551 obs. 3. Sieb. op. c. p. 524. Boër p. 132. Beobacht. 1. 2. 3. 62) Nägel. p. 8. Sieb. p. 550. Boër p. 132. 63) Bischoff op. c. Hist. 1. 64) Sieb. p. 551. 65) Samml. auserl. Abh. B. 1. Hist. 1 et seq. 66) Nägel. p. 10 et 12. Plötzlich trat Lebensgefahr ein, wo man keine Ursache hatte Gefahr zu ahnden. 67) Berends op. c. p. 396. 68) Nägel. p. 10 Sieb. p. 551. Burs. p. 565. 69) Boër p. 50. Sieb. p. 551. 70) Sachtl. op. c. p. 74. 71) Puzos Samml. auserl. Abh. B. 1. p. 3 et seq. 72) Bischoff l. c. Hist. 6. 73) Siebold. p. 525. Richter. allgem. Therap. B. 2. p. 160. 74) Ibidem. 75) Siebold. op. c. p. 526.

AUTOPSIA.

1) Boër op. c. p. 41. Sieb. §. 334. Iorg. §. 769. 2) Boër ididem. 3) Lenhossek Institut. physiol. p. 172. 4) Iorg. ibidem. 5) Sieb. p. 533. 6) Nägele p. 16. Siebold. p. 532. 530 et 555. 7) Op. c. p. 46. 8) Sieb. p. 530 et p. 536. 9) Bayerhoffen Bemerkungen über die

epidemische Kindbettfeber. Frankf. 1812 p. 41. Sieb. p. 530. 10) Sieb. ibidem in multis locis. 11) Nägele ibidem. 12) Sieb. ibidem. 13) Idem ibidem. 14) Vid. §. 763. 15) Op. c. p. 567. 16) Idem Ibidem. Bayerh. op. c. Nägele p. 14. 17) Boër op. c. p. 45. 18) Nägele p. 14. Boër p. 46.

PARS THERAPEUTICA.

1) Nisi confestim curentur, plurimae intereunt Hippocr. de morbis mulier. p. 122. 2) Vid. §. 794. 3) Vid. Samml. auserl. Abhandl. B. 8. p. 305. 4) Berends. op. c. p. 401. Horn. Journ. B. 1 1829. Bischoff op. c. Hist 1 et 6. 5) Versuch für practische Heilkunde B. 1. p. 135. 6) Versuch für practische Heilkunde B. 1. p. 155. 7) Op. c. Hist. 7. 8) Samml. auserl. Abhandl. B. 1. p. 19. 9) Op. c. §. 790. 10) Confer. Horn Journal. B. 1. 1824 p. 338. 11) Berends. op. c. p. 403. 12) Sammlung auserl. Abh. B. 8. p. 311.

THESES DEFENDENDAE.

I.

Febris puerperalis est morbus sui generis.

II.

Autopsia, in cadaveribus a febre puerperali defunctarum instituta, non morbi naturam, sed ejus sequelas vel complicationes demonstrat.

III.

Peritonitis saepissime febrem puerperalem comitatur.

IV.

Non potest ille scire, quomodo morbos curare conveniat, qui, unde hi sint, ignoret. Cels.

V.

Laws et Syphilis sunt morbi diversi.

VI.

Fœtum propriis viribus sanguinem elaborare, contendo.

ERRATA.

Pag.	lin.	loco	lege
6.	5.	autagonismo,	antagonismo,
8.	1.	organis,	organis
9.	7.	puererperarum	puerperarum
10.	9.	magnis	magis
11.	12.	sitis	Sitis
14.	12.	aegrotanum	aegrotarum
16.	28.	congruunt;	congruunt
19.	32.	qui	qui
20.	5.	studiosa	studiosa,
—	31.	intestare	infestare
25.	18.	quas	quos
27.	19.	etiam	etiam pulmonum,
29.	17.	ninis	nimis
37.	7.	momente	monente
44.	1.	le fièvre aigues	les fièvres aigües
—	12.	aux	aux Femmes